

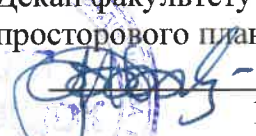
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

МАГІСТР

Кафедра політичних наук і права

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету урбаністики та
просторового планування

 / А.М. Мамедов /
19 червня 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА / СИЛАБУС ДИСЦИПЛІНИ

"**КОНФЛІКТОЛОГІЯ**"

(назва навчальної дисципліни)

шифр	назва спеціальності
281	281 «Публічне управління та адміністрування»
	назва спеціальності
	«Публічне управління та адміністрування»

Розробник(и):

Яхно О.О., к.політ.н.

Затверджено на засіданні кафедри політичних наук і права

протокол № 12 від 19 червня 2021 року

завідувач кафедри

(підпис)

(Перегуда Є.В.).
(прізвище та ініціали)

Схвалено науково-методичною комісією спеціальності «Публічне управління та адміністрування»

Протокол №2 від 18 червня 2021 року

Голова НМКС

(підпис)

(Хлапонін Д.Ю.).
(прізвище та ініціали)

ВИТЯГ З НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ 2021-2022 рр.

шифр	Бакалавр ОПП	Форма навчання:									Форма контролю	Семестр	Відмітка про погодження	
	Назва спеціальності (спеціалізації)	Кредитів на сем.	Обсяг годин					Кількість індивідуальних робіт						
			Всього	аудиторних										
				Разом	Л	Лр	Пз	КП	КР	РГ				СР
281	«Публічне управління та адміністрування»	4	120	40	20		20		1		80	зал.	2(10)	

шифр	Бакалавр ОПП	Форма навчання:									Форма контролю	Семестр	Відмітка про погодження	
	Назва спеціальності (спеціалізації)	Кредитів на сем.	Обсяг годин					Кількість індивідуальних робіт						
			Всього	аудиторних										
				Разом	Л	Лр	Пз	КП	КР	РГ				Ср
281	«Публічне управління та адміністрування»	4	120	16	6		10		1		104	зал.	2(10)	

Анотація

Курс призначено для оволодіння основними концепціями і методами вирішення, передбачення конфліктних ситуацій в управлінській і політичній діяльності. Актуальність викладання і вивчення цієї дисципліни позначається потребою забезпечити фахівців з публічного управління спроможністю аналізувати процес конфлікту, включаючи потенційні можливості вирішення конфліктів. Це включає вивчення джерел конфлікту, а також історичні, культурні та структурні передумови, які сприяють цим причинам.

У поданому курсі вивчається те, як розрізняти і знаходити можливості для виявлення спільних інтересів. Також розглядаються сутність і особливості управління конфліктами. Визначаються структурні характеристики конфлікту, причини його виникнення і окреслюється динаміка конфлікту за його етапами і фазами.

Розглянуто основні методи управління конфліктною ситуацією та важливість попередження конфліктів. Використовуються такі методи викладання та тренінги, рольові ігри, обговорення, презентації.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни “Конфліктологія” є надання майбутнім фахівцям з публічного управління знань та вмінь визначення причин, функцій, основного змісту, умов виникнення та наслідків перебігу конфліктів, а також засобів їх вирішення та розв’язання в сучасному суспільстві.

Завдання:

- формування навичок працювати у команді, адаптації та дій в новій ситуації, міжособистісного спілкування у мультинаціональному та мультикультурному середовищі, застосування комунікативних навичок під час участі у переговорах та бесідах;
- вироблення навичок виявляти та вирішувати проблеми, здійснювати самостійний пошук та оброблення інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань, .
- формування системних знань про основи конфліктології;
- ознайомлення з сучасними концепціями теорії конфліктів;
- опанування методології інформаційно-аналітичної роботи при вивченні конфліктів;
- ознайомлення з основними правилами проведення та основними складовими переговорного процесу;

Вивчення курсу передбачає здійснення відбору, обробки та аналізу інформації, що стосується причин конфліктів, типів поведінки, основних етапів переговорного процесу і засвоєння основних правил проведення зустрічей, бесід, обговорень, застосовуючи різні стратегії поведінки, прогнозування наслідків виникнення конфліктів різних типів,

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- основні положення й категорії конфліктології;
- основні конфліктологічні концепції;
- динамічні й статичні характеристики конфліктів;
- причини, функції, умови й наслідки перебігу конфліктів і засоби їх врегулювання;
- соціальні та психологічні мотиви конфліктів в сфері публічного управління;
- сучасні методи збору та опрацювання інформації про конфлікти;
- проблеми врегулювання управлінських конфліктів на різних рівнях.

вміти:

- оперувати найважливішими категоріями конфліктології та теорії переговорів;
- аналізувати і давати оцінку конкретним конфліктним ситуаціям у політичному процесі;
- знаходити шляхи й засоби попередження конфліктів;

- працювати в мультинаціональному та мультикультурному середовищі;

Компетентності студентів, що формуються в результаті засвоєння дисципліни

Код	Результати навчання	Компетентності
ПРН07	Вміти розробляти національні/регіональні програмні документи щодо розвитку публічного управління, використовуючи системний аналіз і комплексний підхід, а також методи командної роботи.	Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері публічного управління та адміністрування та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. ЗК02. Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, бути лідером, діяти соціально відповідально та свідомо.
ПРН08	Вміти здійснювати ефективну комунікацію, аргументувати свою позицію, використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у сфері публічного управління та адміністрування на засадах соціальної відповідальності, правових та етичних норм.	Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері публічного управління та адміністрування та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. ЗК02. Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети, бути лідером, діяти соціально відповідально та свідомо. СК01. Здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти. СК05. Здатність представляти органи публічного управління у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, громадянами та налагоджувати ефективні комунікації з ними.
ПРН10	Представляти органи публічного управління й інші організації публічної сфери та презентувати для фахівців і широкого загалу результати їх діяльності.	Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері публічного управління та адміністрування та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог. СК01. Здатність налагоджувати соціальну взаємодію, співробітництво, попереджати та розв'язувати конфлікти. СК05. Здатність представляти органи публічного управління у відносинах з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, громадянами та налагоджувати ефективні комунікації з ними.

Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ I. Теоретичні засади конфліктології

Змістовий модуль 1

Конфліктологія як галузь знання

Тема 1. Вступ до конфліктології

Конфліктологія в системі суспільних наук. Об'єкт і предмет конфліктології. Співвідношення конфліктології з іншими загальними та спеціальними дисциплінами. Взаємозв'язок конфліктології з іншими суспільними науками: Основні складові конфліктології як наукової дисципліни і галузевого напрямку. Джерельна база та категоріальний апарат сучасної конфліктології. Основні поняття та категорії конфліктології. Проблемні поля сучасної конфліктології. Періодизація і структура курсу. Історіографія до курсу «Конфліктологія».

Методологічні принципи конфліктології. Методи вивчення конфліктів. Основні етапи наукового аналізу конфліктів. Основні групи методів: загальні (функціональний, психологічний, культурологічний, нормативний, системний, інституціональний, антропологічний, психологічний та ін.), загально-методологічні (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, експеримент, моделювання, прогнозування). Методи емпіричних досліджень: опитування, аналіз документів, теорія ігор та ін. Психологічні методи в конфліктології.

План практичного заняття

1. Об'єкт і предмет конфліктології.
2. Основні принципи та проблематика досліджень конфліктів.
3. Методологічні проблеми визначення об'єкта і вивчення конфлікту.
4. Основні поняття та категорії конфліктології.
5. Підходи вітчизняної та західної конфліктології.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте основні дослідження конфлікту.
2. Обґрунтуйте основні причини виникнення сучасних міжнародних конфліктів.
3. Охарактеризуйте конфліктологічну концепцію і вчення про функції соціального конфлікту Л. Козера.
4. Охарактеризуйте методологічні підходи вітчизняної й західної конфліктології.

Література

1. Пірен М. І. Конфліктологія. - К.: МАУП, 2007. - 360 с. URL: <http://librarium.freehostia.com/human/konfliktologija/09/piren-konfliktologija.html>.
2. Цюрупа М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів: навч. посіб. / М.В. Цюрупа. - К.: Кондор, 2009. - 192 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/osn_conflict.pdf.

Тема 2. Історія становлення і розвитку конфліктології

Історія становлення конфліктології. Передумови конфліктологічних ідей. Знання про природу конфліктів у Стародавньому світі та античному суспільстві. Вивчення конфліктів періоду середньовіччя та конфлікти в дослідження Нового і Новітнього часу.

Становлення конфліктології як науки в Україні. Розвиток і формування конфліктології в Україні. Стан конфліктології в Україні на сучасному етапі.

Сучасні теорії конфліктології. Основні методологічні підходи вітчизняної й західної конфліктології. Новітні тенденції конфліктологічних досліджень.

План практичного заняття

1. Ідеї про природу конфліктів у Стародавньому світі та в епоху середньовіччя.
2. Знання про походження конфліктів у період Нового часу
3. Основні ідеї розвитку конфліктології XIX ст..
4. Сучасні теорії конфліктології.
5. Становлення та розвиток конфліктології в Україні.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте сучасні теорії конфлікту.
2. Назвіть основні ідеї розвитку конфліктології XIX – поч. XX ст. є. актуальними?
3. Зробіть порівняльний аналіз поглядів на конфлікт Л.Козера і Р.Дарендорфа.
4. Охарактеризуйте становлення конфліктології як науки в Україні.

Література

1. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 564 с. URL: <https://usnd.to/CwPU>
2. Ральф Дарендорф о социальных конфликтах. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2010/3/6.pdf>.
3. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31879>.

Тема 3. Конфлікт як соціальне явище, його сутність та причини виникнення

Поняття “конфлікт” та “соціальний конфлікт”. Визначення поняття „конфлікт”. Особливості трактування конфлікту. Основні ознаки конфлікту: зіткнення; біполярність; активність, що спрямована на подолання суперечності; наявність суб’єкта, або суб’єктів, як носіїв конфлікту.

Чинники та соціальні фактори конфлікту. Функції конфлікту. Структурні елементи конфлікту. Динаміка конфлікту. Класифікація конфліктів. Характерні ознаки конфлікту.

Форми та рівні прояву конфлікту. Гострота конфлікту. Етапи протікання конфлікту. Тривалість конфлікту. Функціональний та деструктивний конфлікт. Позитивні та негативні функції і позитивні наслідки конфліктів. Наслідки соціального конфлікту.

Соціальний конфлікт та його різновиди.

Механізми виникнення та засоби розв’язання конфліктів. Психологічні особливості людини, які впливають на виникнення конфліктів. Конфлікти та транзактний аналіз. Застосування теорії “соціальних ролей” для визначення причин виникнення конфліктів.

Причини та умови виникнення конфлікту. Класифікація причин конфліктів М.Дойча. Класифікація причин конфліктів В.Лінкольна. Соціально-психологічні фактори виникнення конфлікту. Мета конфлікту та її роль у ньому.

План практичного заняття

1. Визначення конфлікту та його особливості як складного соціального явища.
2. Функції та соціальні чинники конфлікту. Позитивні й негативні функції конфліктів.
3. Структура та динаміка конфлікту. Етапи протікання конфлікту.
4. Соціологічні, функціональна та психологічні теорії виникнення конфліктів.
5. Причини виникнення конфліктів.

Контрольні запитання

1. Визначте поняття «конфлікт» і форми та рівні прояву конфлікту.
2. Проаналізуйте основні складові конфлікту.
3. Сформулюйте основні умови виникнення конфліктів.
4. Визначте класифікацію причин конфліктів М.Дойча.

Література

1. Гарькавець С. О. Соціальні конфлікти – пропозиція нової класифікації / С. О. Гарькавець // Теоретичні і прикладні проблеми психології. - 2018. - № 2. - С. 87-98. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippp_2018_2_12.

2. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 564 с. URL: <https://usnd.to/CwPU>.

3. Павлютенков Є. М., Крижко В. В., Калошин В. Ф. Конфлікти: сутність і подолання / Павлютенков Є. М. Стрес у педагогічній діяльності / Калошин В. Ф. — Х.: Вид. група «Основа», 2008. сс. 5-54. URL: <http://teacherjournal.in.ua/blog/articles/10351/5----.pdf>.

МОДУЛЬ II. Типологія конфліктів

Змістовий модуль 2

Типи конфліктів

Тема 4. Типологія конфліктів та їх особливості

Поняття про внутрішньо-особистісний конфлікт Види внутрішньоособистісного конфлікту. Форми прояву та способи вирішення внутрішньоособистісного конфлікту.

Поняття та особливості міжособистісного конфлікту. Класифікація міжособистісного конфлікту. Управління міжособистісними конфліктами. Поняття про групові конфлікти. Класифікація групових і міжгрупових конфліктів. Управління міжгруповими конфліктами.

Сутність та типологія групових конфліктів. Види групових конфліктів. Внутрішньогрупові конфлікти. Міжгрупові конфлікти. Підходи до досліджень міжгрупової взаємодії. Специфіка структури міжгрупового конфлікту.

Інноваційні конфлікти. Способи запобігання і розв'язання інноваційних конфліктів. Сімейні конфлікти. Чинники загострення проблем формування та розвитку сімей. Конфлікт поколінь.

Економічні конфлікти. Характеристика соціальних конфліктів. Конфлікти в соціокультурній і релігійній сфері суспільства.

План практичного заняття

1. Поняття та особливості і класифікація міжособистісного конфлікту.
2. Поняття групових і міжгрупових конфліктів.
3. Специфіка структури міжгрупового конфлікту
4. Класифікація групових і міжгрупових конфліктів.
5. Конфлікти в соціокультурній і релігійній сфері суспільства.
6. Конфлікти у сфері економіки.

Контрольні запитання

1. Проаналізуйте причини та визначте функції міжособових конфліктів.
2. Охарактеризуйте внутрішньо-групові конфлікти (Л.Козер, К.Левін, М.Дойч).
3. Назвіть форми прояву конфлікту в соціокультурній сфері життя суспільства.

Література

1. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / О.В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. - 286 с. URL: <http://www.interinf.chnu.edu.ua/res//interinf/Inf%20vijny.pdf>.
2. Могилевцев В.В. Релігійний конфлікт як об'єкт наукового дослідження: проблеми й перспективи / В. В. Могилевцев // Наука. Релігія. Суспільство. - Донецьк, 2011.

Тема 5. Політичні конфлікти. Етнонаціональні конфлікти

Політичні конфлікти та їх особливості. Природа соціально-політичних конфліктів. Структура політичного конфлікту. Причини політичних конфліктів. Позитивні й негативні функції конфліктів (Р.Дарендорф).

Типології і типи політичних конфліктів. Конфлікти цінностей і конфлікти інтересів. Функціональні та дисфункціональні конфлікти. Технологія аналізу соціально-політичного конфлікту. Процесуальний аспект соціально-політичного конфлікту. Стратегії і тактики поведінки конфліктантів. Розгортання (ескалація) конфлікту.

Міжнародні відносини і конфлікти. Поняття та основні підходи до вивчення міжнародних конфліктів. Суб'єкти, види міжнародних політичних конфліктів. Теорії дослідження міжнародних конфліктів. Фази міжнародного конфлікту. Сучасні «гібридні війни». Шляхи врегулювання міжнародних конфліктів.

Політичні конфлікти в тоталітарних і демократичних системах. Революція як різновид політичних конфліктів. Політичні конфлікти в сучасній Україні.

Сутність і причини етнонаціональних конфліктів. Структура, типологія, динаміка етнонаціональних конфліктів. Схема розгортання етнополітичного конфлікту. Примордіалістський та інструменталістський підходи у вивченні етнічних конфліктів. Етнічний та регіональний сепаратизм. Особливості врегулювання етнополітичних конфліктів. Основні риси сучасних етнонаціональних конфліктів в сучасному світі.

План практичного заняття

1. Природа та особливості політичних конфліктів.
2. Типології і типи політичних конфліктів.
3. Причини політичних конфліктів.
4. Сутність, причини, структура, типологія етнонаціональних конфліктів
5. Особливості політичних конфліктів в тоталітарних і демократичних режимах.
6. Політичні конфлікти в сучасній Україні й шляхи їх розв'язання.

Контрольні запитання

1. Проаналізуйте основні причини сучасних міжнаціональних конфліктів.
2. Охарактеризуйте плюралізм та корпоративізм як моделі врегулювання конфліктів між громадянським суспільством та державою.
3. Проаналізуйте основні причини сучасних етнополітичних конфліктів.
4. Розкрийте сутність та основні підходи до вивчення міжнародних конфліктів.

Література

1. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертноаналітичних працях / [В. Кулик та ін.] ; за ред. В. Кулика ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. - Київ : ІПіЕНД, 2020. – 325 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Kulyk-et-al-Interpretations-of-Russian-Ukrainian-conflict-in-Western-publications-IPiEND-2020.pdf>.

2. Політичні конфлікти та кризи: мобілізаційні чинники громадянської активності: монографія / [Г. П. Щедрова та ін.] ; Ун-т ім. Альфреда Нобеля. - Дніпро : Ун-т ім. А. Нобеля, 2019. – 200 с. URL: <https://usnd.to/Cwyy>.

3. Стрельцов Є.Л. До питання про сутність та види міжнародних конфліктів // Юридичний вісник. - 2014. - № 4 (33). – С. 133-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_4_27.

Тема 6. Управлінські та організаційні конфлікти

Поняття, типологія управлінських та організаційних конфліктів. Конфлікти та їх різновиди в сфері управління. Причини управлінських конфліктів. Проблема ранжування причин конфліктів. Теоретичні підходи дослідження управлінських та організаційних конфліктів.

Структура конфлікту в організації. Типологія конфліктів в управлінській сфері та організації. Міжособистісні та групові конфлікти в організаціях. Вертикальні та горизонтальні управлінські конфлікти. Чинники виникнення конфліктів в організаціях. Причини та динаміка розвитку управлінських конфліктів та конфліктів в організаціях, основні стадії їх перебігу.

Шляхи та моделі поведінки в процесі перебігу управлінських конфліктів та конфліктів в організації. Проблеми попередження та подолання організаційних конфліктів та конфліктів у сфері управління.

План практичного заняття

1. Чинники виникнення і типології управлінських конфліктів.
2. Теоретичні підходи дослідження управлінських та організаційних конфліктів.
3. Сутність і причини управлінських конфліктів.
4. Структура, динаміка управлінських конфліктів.
5. Управлінські конфлікти, їх типологія та різновиди.

Контрольні запитання

1. Визначте та охарактеризуйте основні сфери прояву управлінських конфліктів.
2. Розкрийте об'єктивно-суб'єктивну природу виникнення конфліктів в організаціях.
3. Проаналізуйте основні чинники виникнення конфліктів в організаціях та причини розвитку управлінських конфліктів

Література

1. Миронова О.М. Конфліктологія: навч. посіб. / О.М. Миронова, О.В. Мазоренко. – Х.: ХНЕУ, 2011. – 167 с. URL: <https://usnd.to/CweL>.
2. Пірен М. І. Конфліктологія. - К.: МАУП, 2007. - 360 с. URL: <http://librarium.freehostia.com/human/konfliktologija/09/piren-konfliktologija.html>.

Тема 7. Особливості конфліктів у сфері публічного управління

Поняття конфлікту в сфері публічного управління. Конфлікти в сфері публічного управління. Чинники впливу зовнішнього середовища: зацікавлені сторони та їх поведінка в управлінському конфлікті. Специфіка конфліктів у ланці «керівник-підлеглі». Потенційні конфлікти в діяльності керівника. Конфлікти і проблеми застосування влади в державних органах та організаціях.

Особливості конфліктів в сфері публічного управління та їх різновиди. Міжорганізаційні конфлікти в системі органів публічного управління. Особистісні і характеристики протікання конфліктів в сфері публічного управління. Тактики поведінки в конфлікті в системі публічного управління. Проблеми і ускладнення при виявленні та попередженні управлінських конфліктів. Техніки та технології врегулювання конфліктами в сфері публічного управління.

План практичного заняття

1. Конфлікти в сфері публічного управління.

2. Чинники впливу і середовища у виникненні конфліктів в публічному управлінні.
3. Специфіка конфліктів в сфері публічного управління..
4. Структура, типологія конфліктів в сфері публічного управління.
5. Ускладнення при виявленні та попередженні управлінських конфліктів.

Контрольні запитання

- 1 Охарактеризуйте основні риси конфліктів в сфері публічно- управлінських відносин.
- 2 Проаналізуйте особливості і природу конфліктів в сфері публічного управління.
- 3 Назвіть основні чинники і причини виникнення конфліктів в сфері публічного управління.

Література

1. Карлов Т. В. Теоретичні засади конфліктної взаємодії в публічному управлінні. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 2. С. 104–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2015_2_18
2. Карлов Т. Удосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід / Тимофій Карлов // Держ. упр. та місц. самоврядування : зб. наук. пр. – 2018. – Вип 3(38). – С. 69 – 74. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03\(38\)/11.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03(38)/11.pdf).
3. Слюсарєв І.О. Практичні аспекти управління конфліктами в системі місцевого самоврядування // Право та державне управління. 2019 р., №4. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2019/47.pdf.

МОДУЛЬ III. Управління конфліктами

Змістовий модуль 4. Технології врегулювання конфліктів

Тема 8. Засоби розв’язання і управління конфліктами

Зміст процесу управління конфліктами. Види управлінської діяльності, спрямованої на врегулювання конфліктів (прогнозування, попередження, оцінювання, регулювання, вирішення). Моделі прийняття рішень і алгоритми управління конфліктами.

Сутність та особливості управління конфліктами. Технології управління конфліктами. Методи управління конфліктами. Методи вирішення конфліктів (нормативний, силовий, реалістичний, метод примирення через посередника, третейського розгляду). Техніки управління конфліктними ситуаціями: запобігання, врегулювання, вирішення.

Підходи та напрями профілактики конфліктів. Виявлення причин та передумов конфлікту в потенційному розвитку. Основні шляхи попередження конфліктів. Способи регулювання конфліктів та основні етапи їх протікання. Технології розв’язання конфліктів (інформаційні, комунікаційні, соціально-психологічні, організаційні). Загальні правила безконфліктної поведінки в групах та організаціях.

Процес управління конфліктами (прогнозування конфліктів і оцінювання їх функціональної спрямованості; попередження та стимулювання конфлікту; регулювання конфлікту; вирішення конфлікту. Метод картографії.

План практичного заняття

1. Зміст процесу управління конфліктами.
2. Методи управління конфліктами.
3. Прийоми і засоби попередження конфліктів.

4. Технології розв'язання конфліктів
5. Медіація як форма управління конфліктами.

Контрольні запитання

1. Сформулюйте способи розв'язання конфліктів.
2. Визначте умови, за яких суб'єкт конфлікту може обрати стратегію співробітництва.
3. Сформулюйте основні правила ефективного спілкування в конфлікті.
4. Розгляньте типологію стилів поведінки керівника в управлінні конфліктами.

Література

1. Карлов Т. Удосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід / Тимофій Карлов // Держ. упр. та місц. самоврядування : зб. наук. пр. – 2018. – Вип 3(38). – С. 69 – 74. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03\(38\)/11.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03(38)/11.pdf).
2. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31879>.
3. Сивогракова З. А., Алексеєнко Н. В. Психологія конфліктів. Соціально-психологічний вимір управління конфліктами: Конспект лекції. – Харків: УкрДУЗТ, 2020. – 52 с URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/3196/1/Конспект%20лекцій.pdf>.
4. Шеллинг Т. Стратегія конфлікту / Т. Шеллинг. – М.: ИРИСЭН, 2007. – 366 с. URL: <https://usnd.to/Cw8o>.

Тема 9. Основні характеристики, стратегія і тактика переговорного процесу.

Основний зміст переговорів і переговорного процесу. Види і функції переговорів. Суб'єкти і предмет переговорів. Позиції і пропозиції у переговорах. Поняття "результат" переговорів. Сутність, типи, прийоми переговорів та підготовка до їх проведення. Особливості ведення переговорів. Переговорний процес: підходи, моделі, стратегії поведінки, технології. Боротьба з конфліктними психологічними настановами. Технологія «принципових переговорів» за Р. Фішером та У. Юрі (Гарвардська школа)

Характеристика переговорного процесу у міжнародних відносинах. Способи ведення міжнародних переговорів. Особливості переговорного процесу в міжнародних відносинах. Сутність понять "стратегія" і "тактика" переговорного процесу. Стратегії поведінки на переговорах в концепції К. Томаса-Р. Кіллена. Стратегії поведінки на переговорах у рамках співпраці. Прийоми конструктивної тактики на переговорах у рамках співпраці.

Психологія переговорного процесу з розв'язання конфліктів. Моделі поведінки партнерів у переговорному процесі. Технології стратегій та тактик у переговорному процесі

План практичного заняття

1. Технології ефективного спілкування та раціональної поведінки.
2. Види і функції переговорів.
3. Суб'єкти і предмет переговорів.
4. Переговорний процес: підходи, стратегії поведінки, технології.
5. Способи ведення міжнародних переговорів.
6. Моделі поведінки партнерів у переговорному процесі.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте основні моделі поведінки в переговорному процесі.
2. Дайте визначення маніпуляції, назвіть приклади приниження опонента.

3. Проаналізуйте типи переговорів залежно від учасників переговорного процесу.

Література

1. Конфліктологія та теорія переговорів: навчальний посібник / Т. П. Яхно, І. О. Куревіна. Київ : Центр учбової літератури, 2018. - 175 с. URL: <https://usnd.to/CwAH>.
2. Тихомирова Є.Б. Конфліктологія та теорія переговорів: Підручник / Є.Б.Тихомирова, С.Р.Постоловський С.Р. – Рівне: Перспектива, 2007. – 389 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/417/1/conflictology.pdf>.
3. Цюрупа М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів: навч. посіб. / М.В. Цюрупа. – К.: Кондор, 2009. – 192 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/osn_conflict.pdf.

Змістовий модуль 5. Ефективне спілкування та розв'язання конфліктів у сфері публічного управління

Тема 10. Технології ефективного спілкування у сфері управління.

Поняття та зміст технологій ефективного спілкування. Технології раціональної поведінки в управлінському конфлікті. Технології ефективного спілкування в конфліктах в сфері управління. Управління стресом як прийом і засіб попередження конфліктів.

Посередницька діяльність у розв'язанні конфліктів. Медіація як форма управління конфліктами. Участь третьої сторони з розв'язання конфліктів. Вплив третьої сторони на вихід із конфліктів. Діяльність конфліктолога з урегулювання управлінських конфліктів.

Засоби невербального спілкування як потенційно впливові комунікативні техніки здійснення поведінки в конфліктних ситуаціях. Фізіогноміка, система жестикулювання та підлаштування як потенційні інструменти врегулювання конфліктних ситуацій.

План практичного заняття

1. Зміст технологій ефективного спілкування.
2. Технології ефективного спілкування в управлінському конфлікті.
3. Медіація як форма управління конфліктами.
4. Роль, місце та впливи третьої сторони з розв'язання управлінських конфліктів.
5. Техніки вербального і невербального спілкування як інструменти налагодження дієвої комунікації і врегулювання конфліктних ситуацій.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте конструктивні функції конфліктів.
2. Розгляньте техніки вербального і невербального спілкування як інструменти налагодження конструктивних відносин.
3. Охарактеризуйте соціальні умови, за яких суб'єкти конфлікту обирають неконфліктну поведінку.

Література

1. Герасимович В. А. Особливості участі "третьої сторони" у політичному переговорному процесі / В. А. Герасимович // Гілея: науковий вісник. - 2016. - Вип. 113. - С. 336-339. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_113_87.
2. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 564 с. URL: <https://usnd.to/CwPU>.
3. Ємельяненко Л. М. Конфліктологія [Електронний ресурс] навч. посібник / Л. М. Ємельяненко, В. М. Петюх, Л. В. Торгова, А. М. Гриненко. Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2003. — 315 с. URL: <https://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=3134#section-2>.

4. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертноаналітичних працях / [В. Кулик та ін.] ; за ред. В. Кулика ; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. - Київ : ІПіЕНД, 2020. – 325 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Kulyk-et-al-Interpretations-of-Russian-Ukrainian-conflict-in-Western-publications-IPiEND-2020.pdf>.

5. Лопатченко І.М. Система медіації як важлива складова вирішення конфліктів у взаємодії органів влади і громадськості. 2019. URL: <https://usnd.to/Cwua>.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

1. Категорії та функції конфліктології.
2. Загальнонаукові та спеціальні методи конфліктології.
3. Формування та основні етапи розвитку конфліктології в Україні.
4. Історія конфліктології (до ХХ ст.)
5. Місце та роль конфліктології в системі соціальних наук.
6. Внесок давньогрецьких мислителів у розвиток конфліктології.
7. Основні ідеї розвитку конфліктології ХХ ст..
8. Характеристика “функціональної” та “конфліктної” парадигм у розумінні конфлікту.
9. Сутність наукового підходу до конфліктів в теорії Г. Зіммеля.
10. Фрейдистський підхід до внутрішнього конфлікту особистості.
11. Сутність концепції позитивно-функціонального конфлікту Л. Козера.
12. Розвиток сучасної конфліктології крізь призму її історії.
13. Характеристика конфліктів (К.Левін, М.Дойч).
14. Конфліктологічна концепція Р. Дарендорфа.
15. Сутність конфлікту як соціального явища.
16. Структура і учасники конфлікту.
17. Фонові фактори виникнення та розвитку конфлікту.
18. Архаїчна і сучасна культура: прояви конфліктів.
19. Соціальні функції конфліктів.
20. Класифікації конфліктів.
21. Джерела та причини соціальних конфліктів.
22. Рушійні сили конфлікту.
23. Війна як форма міжнародного (міждержавного) конфлікту.
24. Міжнародно-правовий конфлікт: сутність, причини, шляхи вирішення.
25. Конфлікти у малих соціальних групах.
26. Конфлікт і маніпуляція. Маніпуляції в конфліктах.
27. Конфлікти у малих соціальних групах.
28. Функції і стратегії ведення переговорів.
29. Арбітраж як форма регулювання конфлікту.
30. Суть і принципи посередництва в конфлікті.
31. Характеристика потенційних опонентів – головних суб’єктів конфлікту.
32. Специфіка конфліктної свідомості; риси і типології конфліктантів.
33. Соціальні “ролі” учасників конфліктної взаємодії.
34. Сутність конфліктної ситуації.
35. Соціальне напруження: його показники і стадії.
36. Поняття “ескалація конфлікту”, її основні характеристики.
37. Характеристика передконфліктної стадії конфлікту.
38. Сутність післяконфліктної стадії конфлікту.
39. Основні стратегії і тактики конфліктної взаємодії.
40. Методи управління конфліктом.

41. Структура управління конфліктною ситуацією.
42. Витоки багатоманітності соціальної конфліктності.
43. Економічний конфлікт: поняття, сутність, причини виникнення, різновиди.
44. Предмет та об'єкт політичного конфлікту, специфіка його протікання.
45. Особливості протікання та вирішення конфліктів у культурній сфері.
46. Загальна характеристика релігійних конфліктів.
47. Сутність і природа етнонаціональних конфліктів, шляхи їх розв'язання.
48. Своєрідність конфліктів у моральній сфері.
49. Типи соціально-професійних конфліктів.
23. Конфлікти в трудовому колективі: причини, шляхи попередження та розв'язання.
50. Конфліктогенні чинники в сімейно-побутових конфліктах.
51. Глобальні конфлікти цивілізації: особливості перебігу.
52. Юридичний конфлікт: сутність та його природа.
53. Державно-управлінські конфлікти в сучасній Україні: причини, шляхи розв'язання.
54. Політичні форми регулювання конфліктів (переговори, посередництво).
55. Організаційно-управлінський конфлікт: сутність, причини, шляхи вирішення.
56. Причини виникнення конфліктів у сфері публічного управління.
57. Різновиди конфліктів у сфері публічного управління.
58. Особливості виникнення і протікання конфліктів у сфері публічного управління.
59. Відносини між девелоперами, підрядниками та покупцями як потенційними учасниками конфліктів.
60. Конфліктні наслідки незаконної та стихійної забудови і їх вирішення у сфері публічного управління.

Контрольні питання до заліку

1. Об'єкт і предмет конфліктології.
2. Основні принципи та проблематика досліджень конфліктів.
3. Методологічні проблеми визначення об'єкта і вивчення конфлікту.
4. Основні поняття та категорії конфліктології.
5. Підходи вітчизняної та західної конфліктології.
6. Ідеї про природу конфліктів у Стародавньому світі та в епоху середньовіччя.
7. Знання про походження конфліктів у період Нового часу
8. Основні ідеї розвитку конфліктології XIX ст..
9. Розвиток конфліктології XX ст.
10. Сучасні теорії конфліктології.
11. Становлення та розвиток конфліктології в Україні.
12. Визначення конфлікту та його особливості як складного соціального явища.
13. Функції та соціальні чинники конфлікту. Позитивні й негативні функції конфліктів.
14. Структура та динаміка конфлікту.
15. Етапи протікання конфліктів.
16. Соціологічні, функціональна та психологічні теорії виникнення конфліктів.
17. Причини виникнення конфліктів.
18. Поняття та особливості і класифікація міжособистісного конфлікту.
19. Поняття групових і міжгрупових конфліктів.
20. Конфлікти в сфері управління.
21. Конфлікти в соціокультурній і релігійній сфері суспільства.
22. Конфлікти у сфері економіки.
23. Специфіка структури міжгрупового конфлікту

24. Класифікація групових і міжгрупових конфліктів.
25. Чинники виникнення і типології конфліктів в організаціях.
26. Попередження та подолання організаційних конфліктів.
27. Сутність і причини етнонаціональних конфліктів.
28. Структура, типологія, динаміка етнонаціональних конфліктів.
29. Специфіка структури міжгрупового конфлікту
30. Суб'єкти і предмет переговорів. Види і функції переговорів.
31. Чинники виникнення і типології конфліктів в організаціях.
32. Попередження та подолання організаційних конфліктів.
33. Технології ефективного спілкування як засіб подолання конфліктів
34. Чинники впливу і роль середовища у виникненні конфліктів в публічному управлінні.
35. Структура, типологія конфліктів в сфері публічного управління.
36. Структура, типологія, динаміка етнонаціональних конфліктів.
37. Зміст процесу управління конфліктами.
38. Методи управління конфліктами. Технології розв'язання конфліктів
39. Прийоми і засоби попередження конфліктів.
40. Медіація як форма управління конфліктами.
41. Зміст технологій ефективного спілкування.
42. Технології раціональної поведінки та ефективного спілкування в конфлікті.
43. Медіація як форма управління конфліктами.
44. Роль, місце та впливи третьої сторони з розв'язання конфліктів.
45. Техніки вербального і невербального спілкування в процесі розв'язання конфліктів.
46. Переговорний процес: підходи, стратегії поведінки, технології.
47. Способи ведення міжнародних переговорів.
48. Моделі поведінки партнерів у переговорному процесі.
49. Причини виникнення та різновиди конфліктів у сфері публічного управління.
50. Особливості виникнення і шляхи розв'язання конфліктів у сфері публічного управління.

Методи контролю та оцінювання знань студентів

Система оцінювання знань студентів включає поточний, модульний та семестровий контроль знань.

Поточний і модульний контроль здійснюється під час проведення практичних занять, захисту індивідуальних завдань та тестового опитування.

Тестове опитування може проводитись за одним або кількома змістовими модулями. В останньому випадку бали, які нараховуються студенту за відповіді на тестові питання, поділяються між змістовими модулями.

Індивідуальне завдання підлягає захисту студентом на заняттях, які призначаються додатково. Індивідуальне завдання може бути виконане у різних формах. Зокрема, студенти можуть зробити його у вигляді реферату. Реферат повинен мати обсяг від 18 до 24 сторінок А4 тексту (кегель Times New Roman, шрифт 14, інтервал 1,5), включати план, структуру основної частини тексту відповідно до плану, висновки і список літератури, складений відповідно до ДСТУ 8302:2015. В рефераті можна також помістити словник базових понять до теми. Водночас індивідуальне завдання може бути виконане в інших формах, наприклад, у вигляді презентації у форматі Power Point. В цьому разі обсяг роботи визначається індивідуально – залежно від теми.

Література, що рекомендується для виконання індивідуального завдання, наведена у цьому виданні, а в електронному вигляді вона розміщена на Освітньому сайті КНУБА, на сторінці кафедри політичних наук і права.

Також, як виконання індивідуального завдання за рішенням викладача може бути зарахована участь студента у міжнародній або всеукраїнській науково-практичній конференції з публікацією у матеріалах конференції тез виступу (доповіді) на одну з тем, дотичних до змісту дисципліни, або публікація статті на одну з таких тем в інших наукових

Текст індивідуального завдання подається викладачу не пізніше, ніж за 2 тижні до закінчення навчального семестру. Заняття із захисту індивідуальних завдань призначаються не пізніше, ніж за 1 тиждень до закінчення навчального семестру. Викладач має право вимагати від студента доопрацювання індивідуального завдання, якщо воно не відповідає встановленим вимогам.

Підсумковий контроль здійснюється шляхом заліку з урахуванням підсумків поточного та модульного контролю.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	Зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	Не зараховано з можливістю повторного складання
<u>0-34</u>	F	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів

Поточне оцінювання та самостійна робота					Індивідуальне завдання	Сума
M1	M2		M3			
ЗМ1	ЗМ2	ЗМ3	ЗМ4	ЗМ5		
15	15	15	15	10	30	100

Примітки.

1. Консультації з дисципліни проводяться керівником курсу щотижнево у понеділок о 15:20 в ауд. 425 Центрального корпусу КНУБА. Якщо заняття з дисципліни проводить інший викладач, графік консультаційних занять доводиться ним до студентів на початку вивчення дисципліни.

2. Студенту, який має підсумкову оцінку за дисципліну від 35 до 59 балів, призначається додаткова залікова сесія. В цьому разі він повинен виконати додаткові завдання, визначені викладачем.

5. Студент, який не здав та/або не захистив індивідуальне завдання, не допускається до складання заліку.

6. Студент має право на опротестування результатів контролю (апеляцію). Правила подання та розгляду апеляції визначені внутрішніми документами КНУБА, які розміщені на сайті КНУБА та зміст яких доводиться до студентів на початку вивчення дисципліни.

Політика щодо академічної доброчесності

1. Списування під час тестування та інших опитувань, які проводяться у письмовій

формі, заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). У разі виявлення фактів списування з боку студента він отримує інше завдання. У разі повторного виявлення призначається додаткове заняття для проходження тестування.

2. Тексти індивідуальних завдань (в т.ч. у разі, коли вони виконуються у формі презентацій або в інших формах) перевіряються на плагіат. Для цілей захисту індивідуального завдання оригінальність тексту має складати не менше 70%. Виключення становлять випадки зарахування публікацій студентів у матеріалах наукових конференціях та інших наукових збірниках, які вже пройшли перевірку на плагіат.

Політика щодо відвідування

1. Студент, який пропустив аудиторне заняття з поважних причин, має продемонструвати викладачу та надати до деканату ФУПП документ, який засвідчує ці причини.

2. Студент, який пропустив лекційне заняття, повинен законспектувати зміст цього заняття та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку.

3. Студент, який пропустив практичне заняття, повинен законспектувати джерела, які були визначені викладачем як обов'язкові для конспектування, та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку.

4. За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування тощо) навчання може відбутись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

Методичне забезпечення дисципліни

1. Гарькавець С. О. Соціальні конфлікти – пропозиція нової класифікації / С. О. Гарькавець // Теоретичні і прикладні проблеми психології. - 2018. - № 2. - С. 87-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2018_2_12.

2. Герасимович В. А. Особливості участі "третьої сторони" у політичному переговорному процесі / В. А. Герасимович // Гілея: науковий вісник. - 2016. - Вип. 113. - С. 336-339. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_113_87.

3. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник / Л. Й. Гуменюк. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 564 с. URL: <https://usnd.to/CwPU>.

4. Ємельяненко Л. М. Конфліктологія [Електронний ресурс] навч. посібник / Л. М. Ємельяненко, В. М. Петюх, Л. В. Торгова, А. М. Гриненко. Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2003. — 315 с. URL: <https://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=3134#section-2>.

5. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертноаналітичних працях / [В. Кулик та ін.]; за ред. В. Кулика; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. - Київ: ІПіЕНД, 2020. – 325 с. URL: <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Kulyk-et-al-Interpretations-of-Russian-Ukrainian-conflict-in-Western-publications-IPiEND-2020.pdf>

6. Карлов Т. В. Теоретичні засади конфліктної взаємодії в публічному управлінні. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 2. С. 104–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_2_18

7. Карлов Т. Удосконалення механізмів управління конфліктами у взаємодії органів влади та громадськості в Україні: регіональний підхід / Тимофій Карлов // Держ. упр. та місц. самоврядування: зб. наук. пр. – 2018. – Вип 3(38). – С. 69 – 74. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03\(38\)/11.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2018/2018_03(38)/11.pdf).

8. Конфліктологія та теорія переговорів: навчальний посібник / Т. П. Яхно, І. О. Куревіна. Київ: Центр учбової літератури, 2018. - 175 с. <https://usnd.to/CwAH>.

9. Курбан О.В. Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі [Текст]: навчальний посібник / О.В.Курбан. – Київ: ВІКНУ, 2016. – 286 с. URL: <http://www.interinf.chnu.edu.ua/res//interinf/Inf%20vijny.pdf>.

10. Лопатченко І.М. Система медіації як важлива складова вирішення конфліктів у взаємодії органів влади і громадськості. 2019. URL: <https://usnd.to/Cwua>.
11. Миронова О.М. Конфліктологія: навч. посіб. / О.М. Миронова, О.В. Мазоренко. – Х.: ХНЕУ, 2011. – 167 с. URL: <https://usnd.to/CweL>.
12. Могилевцев В.В. Релігійний конфлікт як об'єкт наукового дослідження: проблеми й перспективи / В. В. Могилевцев // Наука. Релігія. Суспільство. - Донецьк, 2011. № 4. - С. 119-124 . URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrs_2011_4_23.
13. Павлютенков Є. М., Крижко В. В., Калошин В. Ф. Конфлікти: сутність і подолання / Павлютенков Є. М. Стрес у педагогічній діяльності / Калошин В. Ф.— Х.: Вид. група «Основа», 2008. URL: <http://teacherjournal.in.ua/blog/articles/10351/5----.pdf>.
14. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31879>.
15. Пірен М. І. Конфліктологія. - К.: МАУП, 2007. - 360 с. URL: <http://librarium.freehostia.com/human/konfliktologija/09/piren-konfliktologija.html>.
16. Політичні конфлікти та кризи: мобілізаційні чинники громадянської активності: монографія / [Г. П. Щедрова та ін.] ; Ун-т ім. Альфреда Нобеля. - Дніпро : Ун-т ім. А. Нобеля, 2019. – 200 с. URL: <https://usnd.to/Cwyu>.
17. Ральф Дарендорф о социальных конфликтах. URL: <http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2010/3/6.pdf>.
18. Сивогракова З. А., Алексеєнко Н. В. Психологія конфліктів. Соціально-психологічний вимір управління конфліктами: Конспект лекції. – Харків: УкрДУЗТ, 2020. – 52 с URL: <http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/3196/1/Конспект%20лекцій.pdf>.
19. Слюсарев І.О. Практичні аспекти управління конфліктами в системі місцевого самоврядування // Право та державне управління. 2019 р., №4. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/4_2019/47.pdf.
20. Стрельцов Є.Л. До питання про сутність та види міжнародних конфліктів // Юридичний вісник. - 2014. - № 4 (33). – С. 133-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2014_4_27.
21. Тихомирова Є.Б. Конфліктологія та теорія переговорів: Підручник / Є.Б.Тихомирова, С.Р.Постоловський С.Р. – Рівне: Перспектива, 2007. – 389 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/417/1/conflictology.pdf>.
22. Цюрупа М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів: навч. посіб. / М.В. Цюрупа. – К.: Кондор, 2009. – 192 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/osn_conflict.pdf.
23. Шеллинг Т. Стратегія конфлікту / Т. Шеллинг. – М.: ИРИСЭН, 2007. – 366 с. URL: <https://usnd.to/Cw8o>.

Інформаційні ресурси

<http://library.knuba.edu.ua/>. Бібліотека Київського національного університету будівництва і архітектури.
<http://org2.knuba.edu.ua/>. Освітній сайт КНУБА.